

Román és német nyelvi elemek a két világháború közti időszak erdélyi magyar napilapjaiban

A doktori értekezés tézisei

I. Bevezető, kortörténet, sajtótörténet

A doktori értekezés a szülőföldjén kisebbségben élő erdélyi magyarság nyelvhasználatának egyik fontos tényezőjével, a nyelvi kontaktusjelenségek írott nyelvben való megjelenésével foglalkozik a két világháború közti időszakban. Az 1920 után bekövetkező sajátos történelmi időszakban, megváltozott etnikai körülmények között, az idegen (elsősorban román, kisebb mértékben német) nyelvi elemek megjelenése az írott magyar sajtóban a szókölcsönzés és a kétnyelvűsödés felé vezető útnak egyik fontos állomása volt.

Négy fejezetre osztottam a dolgozatot.

Az első fejezetben sor kerül elsőként az uralkodó román nyelvpolitikai intézkedések történeti előzményeinek bemutatására. Ezt követően az 1918 előtti magyar kisebbségpolitika rövid bemutatása azért fontos, mert később az uralomra került románok gyakran indokként használták a kisebbségekkel szemben elkövetett nyelvi visszaélésekre. Rövid kitekintés következik a huszadik századi magyar-román nyelvi érintkezés kutatásának történetéről. Itt utalok az újságokban is tetten érhető, a magyarságot érintő alapvető nyelvi korlátozásokra is. Ugyanez a fejezet sajtótörténeti kérdéseket is érint, melyeknek tükrében jobban megérthetjük az elemzett nyelvi jelenségeket. Szó esik a kutatási módszerekről és az anyaggyűjtésről és a lapok kiválasztásáról. Rövid kitekintő kapott itt helyet az írott nyelvi kontaktusjelenségek vizsgálatának fontosságáról.

II. Román nyelvi elemek

A dolgozat legterjedelmesebb része a román nyelvi elemek csoportosítása, annak vizsgálata, hogy mi mikor, hogyan jelenik meg román nyelvi formájában, illetve hogy milyen tényezők befolyásolhatták a román és magyar, esetleg kétnyelvű forma közti választást. A fejezet elsőként a hivatali fogalomkörhöz tartozó román elemeket mutatja be, melyek a vizsgált anyagréssz jelentős részét képezik. A hivatali szókincshez tartozó román szavakat, szövegrészeket négy csoportra osztottam: 1. hivatali tisztségek, pozíciók megnevezése; 2. hivatalok, intézmények megnevezése; 3. hirdetések, közlemények, rendeletek címe; 4.

hivatalos okmányok, iratok neve. A csoportosítás után került sor a hivatali fogalmak románul való előfordulása és az újságrovat, a műfaj közti összefüggések bemutatására. A következő alfejezet a reklámszövegekben megjelenő román elemekre összpontosít, itt öt csoportot különítettem el: 1. vállalkozásnevek; 2. terméknevek; 3. újságok, kiadók neve; 4. foglalkozásnevek, apróhirdetésekből található más román szavak; 5. teljesen román reklámszövegek és apróhirdetések. Szintén a második fejezetben található a román szavak mennyiségileg legszélesebb csoportját alkotó helynevek bemutatása. Bár a helységnevek románul gyakran a hivatalos közleményekben is megjelennek, táblázatos kimutatás a nagyvárosok (magyar/román/kétnyelvű) jelölését illetően a reklámok és apróhirdetések szövegéből készült, mivel ez utóbbiak tartalmaztak összehasonlítható mennyiségű anyagot a helységnevek tekintetében. A helységneveken kívül a hivatalos közterületnév-használat szabályozásáról is szó esik, és bemutatom az újságokban az 1920 után leggyakrabban alkalmazott közterületnév-jelölési módokat, és itt is van egy összefoglalás a nagyvárosok közterületneveinek jelölési szokásairól a két évtizedet felölölő időszakban.

III. Német nyelvi elemek

A harmadik fejezet a jóval kevesebb német nyelvi elem bemutatása, a románhoz hasonlóan. Bár itt a bemutatott román nyelvű kategóriákra nem mindenhol sikerült a párhuzamos német megfelelőket megtalálni (teljesen mások voltak ugyanis a román és német nyelvi elemek megjelenésének motivációi), itt is külön helyet kapott a hivatali fogalomkör, melyhez a hivatalos és gazdasági szféra határán elhelyezkedő néhány német nyelvű vagy német elemet is tartalmazó intézménynevet soroltam. Terjedelmesebb része a fejezetnek a reklámszövegekre vonatkozik, hisz sok német nyelvű vállalkozásnévvel találkozunk, melyek gyakran megjelennek önmagukban is, de magyar és román megfelelőikkel együtt is. Példák illusztrálják továbbá a gyakran magyar-német-román nyelven megjelenő reklámszövegeket is, és eredeti másolatokat is találunk ezekhez a dolgozat végén lévő mellékletekben. Szintén a reklámszférához tartozó teljesen német nyelvű apróhirdetésekre is találunk példákat, majd a fejezetet a néhány német helynév, vagyis helységnév és közterületnév bemutatása zárja.

IV. A vizsgált nyelvi elemek szociolingvisztikai kérdései

Az utolsó fejezet összefoglaló jellegű, a bemutatott román és német nyelvi jelenségek és a kódváltás összefüggéseit és az írott nyelvi kódváltás vizsgálatának lehetőségeit tárgyalja. Szó esik a tulajdonnevek lefordíthatóságának nehézségeiről. Az elemzés alapján lehetőség nyílt egyfajta különbségtételre az önkéntesen románul és/vagy németül megjelenő, illetve a nyelvpolitikai kényszer hatása alatt megjelenő idegen nyelvi elemek között. Ezt jól példázzák a német reklámok, szövegrészek, melyek ugyanilyen formában megjelentek 1920 előtt és után

is a magyar újságokban, a román elemek viszont csak 1920 után. A fejezet és a dolgozat egészét egy összefoglalás zárja az elemzett nyelvi jelenségek és a társadalmi helyzet összefüggéseiről, illetve a megváltozott nyelvi jogi helyzettel szembeni lapszerkesztői és hirdetői magatartásról.

Az irodalomjegyzéket követően a dolgozatot az újságokból kivágott eredeti másolatokat tartalmazó, a dolgozatban hivatkozott mellékletek sora zárja.

V. Publikációk

A kutatáshoz tartozó írásaiban a disszertáció egyes kérdéseivel foglalkozom a vizsgálat korábbi fázisaiban, részeredményeket közlök, továbbá a korábbi erdélyi helynévgyűjteményekben megjelenő román helynevekkel is foglalkoztam.

Sófalvi Krisztina 2006. *Román Helynevek Szabó T. Attila Erdélyi Helynévtörténeti Adattárában*. Emlékkönyv Szabó T. Attila születésének 100. évfordulójára. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 66 – 69.

Sófalvi Krisztina 2007. Írott nyelvi kódváltás a két világháború közti magyar sajtóban (Brassói Lapok, Keleti Újság). Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor (szerk.): *Nyelvek és nyelvváltozatok. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére* 2. A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 4. Kolozsvár. 278 – 292.

Sófalvi Krisztina 2007. Román nyelvi elemek a két világháború közti időszak erdélyi magyar naplapjaiban. *Félúton 3. konferencia*.

http://linguistics.elte.hu/studies/fuk/fuk07/sofalvi.k._KA_VA_T.pdf

Sófalvi Krisztina 2008. Román közterületnevek a két világháború közti időszak romániai magyar napilapjaiban. *Névtani Értesítő* 30: 101 – 115.